

A cselekvőképességükben korlátozott személyek támogatása bizalmi vagyonkezeléssel

Support for incapacitated individuals via trust

Absztrakt

A cselekvőképességükben korlátozott emberek a szükséges jogintézmények igénybevétele esetén gyakran kiszolgáltatott helyzetbe kerülnek. A bizalmi vagyonkezelés által nyújtott, Magyarországon még új, 6 évvel ezelőtt hatályba lépett jogi lehetőség használható gyámság, gondnokság és a támogatott döntéshozatal mellett, vagy helyett, s az érintettek számára a használata garanciákat biztosít. A tanulmány célja információátadás a jogintézményről és alkalmazásának lehetőségéről, amely azért fontos, mert nagyon ritkán jelennek meg tájékoztatások arról, hogy a bizalmi vagyonkezelés alternatív megoldás lehet a cselekvőképtelen vagy a cselekvőképességükben korlátozott embereknek. Nemcsak a veleszületett fogyatékosra kell gondolni, hanem a későbbi életkorban bekövetkezett, szerzett károsodással rendelkezők fogyatékoságára; így az életkorral bekövetkező demens állapotra is, amely korunk nagy számban előforduló jelensége. A tanulmányban a 352 személy által 2018–2019-ben kitöltött, anonim módon prezentált nem reprezentatív, saját készítésű, 20 zárt kérdésből álló kérdőív a tanulmány szempontjából aktuális kérdéseinek eredményei kerülnek bemutatásra. A kérdőív kérdései arra terjedtek ki, hogy a törvény hatályba lépése óta hallottak-e a jogviszonyról az emberek, ismerik-e az alkalmazásának a lehetőségeit, igénybe vennék-e Magyarországon ezt a szolgáltatást.

Kulcsszavak: bizalmi vagyonkezelés, jogi védelem, teljesen vagy részlegesen korlátozott cselekvőképesség, gondnokság

Abstract

People with disabilities often find themselves in a vulnerable position when they need access to the necessary legal institutions for financial assistance. The legal opportunity offered by trust management in Hungary can be properly and effectively used in addition to or instead of guardianship and supported decision-making, and provides guarantees for those concerned. The purpose of this study is to provide information on the legal institution of trust management and its potential applications. This is an important topic as there are very few reports that explain how trust management may be an alternative solution for people who are incapacitated and who have limited or partial legal capacity. The paper examines not only congenital disability, but also disability of those who have acquired disability at a later age, including age-related dementia, which is a widespread and

increasing phenomenon in our age. A non-representative questionnaire research was made about the topic. The questionnaire contained 20 multiple-choice questions, with the option to include additional information if required. The questions covered whether or not the people have heard of the legal institution since it took effect, if they are aware of its applications and if they would use these services. There were 352 completed questionnaires returned which have enabled the data to be statistically categorised using a cross-table to determine how the attributes of the variables change which has enabled the analysis of the data.

Keywords: trust management, legal protection, limited or partial legal capacity, guardianship

BEVEZETÉS

A bizalmi vagyonkezelési jogintézmény szabályozása nemzetközi szinten elfogadott és működő *trust* jogviszonyhoz hasonlítható. Magyarországon az új Polgári Törvénykönyvben a 2013. évi V. törvény 6. könyv, XLIII. fejezete szabályozza a bizalmi vagyonkezelési szerződést a megbízási típusú szerződések között. A 2014. évi XV. törvény (Bvktv.), valamint a 2017-ben történt módosításai a bizalmi vagyonkezelőkről és tevékenységük szabályairól rendelkezik. Hazánkban is igazoltá vált a jogintézmény létjogosultsága, hiánypótló szerepe, hiszen professzionális vagyonkezelő közreműködésével a felhalmozódott családi vagyonok megőrzésére és a profitorientált vagyonkezelésre nyílik lehetőség. A bevezetett jogviszony követi a globalizáció adta lehetőségeket, modern, külföldi befektetők által is elfogadott, értelmezhető és használható vagyonkezelési forma lehetősége nyílt meg. Menyhei véleménye alapján a bizalmi vagyonkezelés alkalmazása olyan széleskörű, hogy csak a „jogász fantázia és az adó- és illetéktörvények tudnak határt szabni” (Menyhei, 2014, 30). Ennek ellenére a jogviszony megismerése, elfogadása és adaptálása társadalmi és gazdasági előnyei mellett is lassú folyamatot indukál.

A tanulmányban a bizalmi vagyonkezelés gyakorlati felhasználásának a jogrendszerünkben megvalósítható alternatívái közül a gyámsággal, gondnoksággal összefüggő konstrukció kerül bemutatásra. A jogviszony előremutató megoldás lehet azoknak a családoknak, akik szeretnék biztosítani a korlátozott cselekvőképességgel rendelkező, s ezáltal gondnokolt vagy kiskorú, gyámság alatt álló családtag számára a vagyon fenntartását. Alkalmazása az életfeltételeknek hosszútávon történő védelmét biztosítja. A gyámság és a gondnokság Magyarországon is sok családot érint, 2014 és 2018 között az összes gondnokolt száma 55 113 fő volt (Magyarország Bíróságai), a szociális érzékenység miatt azonban nem evidens erről kommunikálni vagy nyíltan felvállalni (Haller-Farkas, szerk. 2018). A gyámságot Magyarországon jogi rendelkezések, kógens szabályok jellemzik, a gyám jogköre a gyámolt teljes vagyonára kiterjed (Menyhei-Sándor, 2017). A bizalmi vagyonkezelés alkalmazása nem váltja ki a gyámságot vagy a gondnokságot, hanem azoknak a kiegészítésére használható, mivel a meglévő vagyonra vonatkozóan kettős védelmet biztosít a kedvezményezett számára. A vagyonkezelő feladata a szerződésben leírtak szerint a vagyon kezelése

a kedvezményezett érdekében. A bizalmi vagyonkezelési szerződés alapításával a vagyonrendelő a halála utáni időszakra is tervezni tud a támogatást élvező kedvezményezett életére vonatkozóan.

A tanulmány a bizalmi vagyonkezelés kialakulásának és a történelmi háttérének a rövid ismertetésén keresztül bemutatja a magyar bizalmi vagyonkezelési jogviszony jogi háttérét és utal az alkalmazásának a lehetőségeire. Mivel a tanulmány a cselekvőképességükben korlátozott személyek esetében történő bizalmi vagyonkezelés alkalmazására fókuszál, így a cselekvőképesség fokozatainak és a bizalmi vagyonkezelés alkalmazásának a részletei különösen meghatározóak. A 4. részben a bizalmi vagyonkezeléssel kapcsolatos kutatáshoz készített kérdőív feldolgozásának a téma szempontjából releváns eredményei kerülnek értékelésre.

A tanulmány olyan tudásanyagot biztosít, amellyel az emberek számára objektív módon ismertté válik a jogviszony, ezáltal kifejezhetik akarataikat a bizalmi vagyonkezelési jogintézmény megismerésére és alkalmazására.

1. A BIZALMI VAGYONKEZELÉS KIALAKULÁSA

A *trust* előzménye a *use* vagyonkezelési forma, amely az angol feudális birtokrendszerre épült. A *use* földhasználattal kapcsolatos kifejezés, amely azt a jogviszonyt jelentette, amikor a földet a használók átruházták a kezelőre (*feoffee to use*), akinek a kedvezményezettek érdekében kellett hasznosítani az átruházott vagyont. Angliában a 11. század óta alkalmazták a vagyonkezelésnek ezt a formáját. A gazdasági fejlődés és a jogviszonyok megváltozása következtében alakult ki a *trust* jogintézménye a 16. századtól az angol birodalomban, majd a nemzetközösség országaiban. Az egykori gyarmatbirodalomban a *trust* hasonlóságokat mutat, gyakorlata az angol jogrendszerre jellemző esetjogra alapul. Napjainkig hasonló módon működik, az esetjogi háttér miatt azonban a gyakorlatában folyamatos változás figyelhető meg. A *trust* elfogadott értelmezése szerint a vagyonrendelő, az alapító – *settlor* – vagyontárgyak, vagyon (*trust property*) tulajdonjogát ruházza át a vagyonkezelőre – *trustee* – akár élők közötti jogügylettel, akár halál esetére szólóan. A *trustee* a *common law* alapján tulajdonossá válik (*legal title*). A vagyont a létesítő okiratban leírtak szerint kell, hogy kezelje, be nem tartása esetén a kedvezményezett (*beneficiary*) az *equity* alapján tulajdonjogi igénynyel (*equitable/beneficial title*) léphet fel a vagyonkezelővel szemben (Sándor, 2017). A *trust* a 17. századtól, azaz az ipari forradalom időszaka után már nem csak a földbirtokra volt használatos, hanem az ipari és a kereskedelmi tevékenységekre is, tehát a pénzügyi szféra területén is elterjedt; így a 19. századtól megjelentek a befektetési jellegű szerződések is. A civiljogi jogrendszerű országokban a *trust* bevezetése a gazdasági életben betöltött szerepe miatt vált népszerűvé, *trust*hoz hasonló szabályozású intézmények alakultak ki azokban az országokban, ahol az angol gazdasági vagy politikai kapcsolatok meghatározó jelentőségűek voltak (Sándor, 2017).

Kiemelkedő szerepe volt a *trust* jogintézmény szempontjából 1985. július 1-jén a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia 15. ülése. Ekkor fogadták el a *trustra* vonatkozó nemzetközi egyezményt, amely a *trust* alkalmazását rögzítette és 1992. január 1-jén lépett hatályba (Sándor, 2017). Az egyezmény megszületése azért vált szükségsszerűvé, hogy a jogviszony adaptálása azokban az országokban is meg tudjon történni, ahol nem az angolszász jogrendszer alakult ki. A civiljogi jogrendszerekben működő országokban ugyanis a tulajdonjog funkciója nem egyezett meg az angolszász jog szerinti értelmezéssel. Az egyezmény fő célja, hogy a *trust* jogintézményét nem ismerő országok is elismerjék a jogviszony létezését nemzetközi magánjogi korrelációban (Hágai Nemzetközi Konferencia). Ennek következtében a *trust* kifejezés nemcsak az angolszász jogintézmény nevét emblematizálja, hanem összefoglaló kollokációja a nemzetközileg elfogadott modellnek (Sándor, 2017).

2. A BIZALMI VAGYONKEZELÉS FOGALMA MAGYARORSZÁGON

Magyarországon az 1990-es évektől jelentkezett igény a bizalmi vagyonkezelés szabályozására. Először a 2009. évi CXX. törvény kodifikálásakor foglalkoztak ezzel a kérdéssel, a törvény, amely 2014-ben, az új Polgári Törvénykönyvben vált hatályossá lényegileg azonos a korábbi hatályba nem lépett tervezettel.

A bizalmi vagyonkezelés definíciója az új Polgári Törvénykönyv 6:310 § szerint:

1. „Bizalmi vagyonkezelési szerződés alapján a vagyonkezelő a vagyonrendelő által tulajdonába adott dolgok, ráruházott jogok és követelések (a továbbiakban: kezelt vagyon) saját nevében a kedvezményezett javára történő kezelésére, a vagyonrendelő díj fizetésére köteles.
2. A szerződést írásba kell foglalni”.

A bemutatott törvényt úgy lehet értelmezni, hogy „a bizalmi vagyonkezelés egy dologi jogi vonásokat felvonultató kötelmi jogi jogintézmény, melyben az alapító vagy más személy (jellemzően bíróság vagy más hatóság) szerződéssel vagy más egyoldalú jognyilatkozat útján azért ruház át egy vagy több vagyontárgyat, jogot vagy követelést a vagyonkezelőre, hogy ez utóbbi azokat ideiglenesen saját vagyonától elkülönítetten kezelje a meghatározott kedvezményezettek vagy esetlegesen valamely más cél javára.” (Illés, 2011, 551)

A bizalmi vagyonkezelési szerződés alapján az ügyfelek igényeit figyelembe vevő, személyre szabott megoldások dolgozhatók ki a meghatározott vagyontömeg védelmére, megőrzésére, kezelésére és gyarapítására. Ebben a hárompólusú jogintézményben a vagyonrendelő szerződéssel vagy egyoldalú jognyilatkozattal hozza létre a jogviszonyt, majd a vagyon tulajdonjogának a vagyonkezelőre történő átruházását valósítja meg. A Ptk. 6:310. § (1) bekezdése alapján a vagyonkezelő az általa kezelt vagyon tulajdonosává válik. A vagyonkezelő a saját nevében, de a kedvezményezett(ek) javára kezeli a ráruházott vagyont (B. Szabó et al., 2014).

A bizalmi vagyonkezelői jogviszonyban részt vevő szereplők a következők a 2014. évi XV. törvény alapján:

- Vagyonrendelő,
- Vagyonkezelő,
- Kedvezményezett,
- Protektor (nem tartozik feltétlenül a jogviszonyhoz).

A bizalmi vagyonkezelés szerződéssel jön létre, de a Polgári Törvénykönyv lehetőséget ad arra, hogy az alapító egyoldalú jognyilatkozattal és végrendelettel is létrehozza a jogviszonyt. A bizalmi vagyonkezelés olyan jogintézmény, amelyben keverednek a kötelmi és a dologi jogi elemek. A tulajdonjog átruházása egy lényegi előfeltétele a bizalmi vagyonkezelésnek, e nélkül nem beszélhetünk erről a jogintézményről, mivel a Polgári Törvénykönyvben hatályossá vált törvény megköveteli a tulajdonjog átruházását a vagyonkezelőre. A bizalmi vagyonkezelő a vagyon átadása után a saját nevében jogosult a tulajdon, a részjogosítványok gyakorlására, saját nevében rendelkezik a tulajdon felett. Ez a rendelkezési jog korlátozott, mert ezt kizárólag a kedvezményezett javára gyakorolhatja. További korlátozást jelent, a PTK. 6:326 § (3) „A határozatlan időtartamra vagy az ötven évnél hosszabb határozott időtartamra létesített bizalmi vagyonkezelési jogviszony ötven év elteltével megszűnik. Az ettől eltérő kikötés semmis”. A vagyonkezelőnek figyelnie kell arra, hogy kockázatmentesen kezelje a rábízott vagyont. A kezelt vagyon felett a jogosultságokat és ugyanakkor a kötelezettségeket is koordinálnia kell. A vagyonkezelőnek teljes titoktartást kell gyakorolnia, s ez vonatkozik nem csak a vagyonkezelési időszakra, hanem az azt követő időszakra is. A vagyonkezelő a vagyonrendelő és a kedvezményezett kérésére köteles felvilágosítást adni a kezelt vagyonról. Az átadott vagyon felett a vagyonkezelő nem véglegesen, hanem csak egy meghatározott időtartamra szerez tulajdonjogot (B. Szabó et al., 2014).

Annak ellenére, hogy a vagyonrendelő döntése nélkül maga a jogviszony sem jöhet létre, a Polgári Törvénykönyv nem szabályozza, hogy ki lehet vagyonrendelő, személyére vonatkozóan korlátozást természetes személyek esetében a cselekvőképességre vonatkozó szabályok jelentik. Ennek értelmében cselekvőképtelenek vagy cselekvőképes kiskorúak nem köthetnek érvényes bizalmi vagyonkezelési szerződést, helyettük a törvényes képviselő kötheti meg a bizalmi vagyonkezelési szerződést a képviselt személy nevében. Alsó korlát nem rendelhető a vagyon mértékére vonatkozóan. Akár természetes, akár jogi személy is lehet vagyonrendelő, de még polgári jogi jogalanyisággal felruházott jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet vagy maga az állam is (B. Szabó et al., 2018).

A kedvezményezett személye tekintetében a Polgári Törvénykönyv már tartalmaz részlet szabályokat, amelyek szerint annak kijelölését a vagyonrendelőre bízta (Ptk.: 6:311. § (1) bekezdés), de ettől eltérően úgy is rendelkezhet a vagyonrendelő, hogy a kedvezményezett személynek kijelölése a vagyonkezelő jogosultsága (Ptk.: 6:311. § (3) bekezdés). Mindezekon kívül azonban a Polgári Törvény-

könyv nem határozza meg, hogy ki lehet kedvezményezett, ugyanúgy nem állít fel erre vonatkozóan korlátokat, mint ahogyan a vagyonrendelőnél sem. Ennek megfelelően kedvezményezett lehet – csak úgy, mint a vagyonrendelőnél – természetes vagy jogi személy, polgári jogi jogalanyisággal felruházott jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet vagy az állam (B. Szabó et al., 2014).

A vagyonkezelőre vonatkozóan két kategóriát kell megemlíteni. A professzionális bizalmi vagyonkezelő vállalkozásokat, illetve az úgynevezett nem üzletszerű bizalmi vagyonkezelési formát. A vagyonkezelővel kapcsolatos általános szabályokat a Ptk. rögzíti, a vagyonkezelői körre vonatkozó szabályokat a Bvktv. szabályozza (B. Szabó et al., 2018). Mind a három félnél a jogképesség megléte nélkülözhetetlen, a cselekvőképesség vizsgálata azonban már további vizsgálatot igényel; erről az összegzésben még további információk kerülnek ismertetésre. Fontos azt is megemlíteni, hogy a jogviszony egyes szereplői között átfedés is lehet, ezzel is bizonyítva azt, hogy egy rendkívül rugalmas jogviszonyról van szó. Ennek megfelelően (B. Szabó et al., 2014):

1. Vagyonrendelő lehet:
 - a. vagyonkezelő és/vagy
 - b. kedvezményezett.
2. Vagyonkezelő lehet:
 - c. vagyonrendelő és/vagy
 - d. kedvezményezett, (de nem lehet kizárólagos kedvezményezett (Ptk.: 6:311. § (4) bekezdés).
3. Kedvezményezett lehet:
 - e. vagyonrendelő és/vagy
 - f. vagyonkezelő.

Az 1980-as évektől a magyar piacgazdaságban jelentős fejlődés volt megfigyelhető, amely a rendszerváltás idejétől felgyorsult. Elkezdődött a vagyonosodás folyamata, amely bár szűk társadalmi méretek között, de vagyonfelhalmozódáshoz vezetett. Megnyílt az út a családi vállalkozások kialakulásához. A privatizáció idején a nagyobb vagyonokkal rendelkezők száma tovább növekedett. A kilencvenes években feltörekvő 30–40 éves korosztály napjainkra jutott el abba az életkorba, hogy a hagyományozás, vagyonátadás kérdése felmerüljön, s aktuális kérdéssé váljon a generációs vagyontranszfer, amelyre a bizalmi vagyonkezelés megoldást tud nyújtani. Jól használható a jogintézmény továbbá vagyonkezelésre, vagyonvédelemre, adótervezésre, jótékonyossági célokra, s bármilyen helyzetre, ahol a vagyon tulajdonosa nem akarja vagy nem képes arra, hogy megfelelő módon felügyelje a rendelkezésre álló vagyont (Csizmazia-Sándor, 2012). Mivel a cselekvőképességükben korlátozott személyek sem képesek a korábban megszerzett vagyon kezelésére és felügyeletére, így a bizalmi vagyonkezelés megfelelő alternatíva lehet számukra.

3. AZ EMBER CSELEKVŐKÉPESSÉGÉNEK FOKOZATAI

A cselekvőképesség az embernek az a képessége, hogy saját cselekményeivel szerezhet jogokat és kötelezettségeket magának vagy más részére. Ezáltal aktív és cselekvő részese a polgárjog által szabályozott jogi viszonyoknak. A cselekvőképességnek három biológiailag meghatározott része van (Molnár, 2009):

- Szellemi érettség: adott életkor betöltése, jártasság a mindennapi élet dolgában.
- Szellemi épség: nincs veleszületett szellemi elmaradottsággal járó betegség, illetve nincs utólag kialakult pszichés zavar.
- Ésszerű akarat-elhatározásra való képesség: az adott személy látja és tudja mérlegelni a különféle lehetőségeket, tisztában van a döntései következményeivel.

A cselekvőképesség tekintetében a Polgári Törvénykönyv három kategóriát különböztet meg:

- Teljes cselekvőképesség,
- Részlegesen korlátozott cselekvőképesség,
- Teljesen korlátozott cselekvőképesség/cselekvőképtelenség.

Az új Polgári Törvénykönyv szabályozza azt, ha lehetséges, akkor a cselekvőképesség korlátozása nélkül kell biztosítani az érintett személy jogainak védelmét. Ha ez nem lehetséges, akkor kerülhet arra sor, hogy a meghatározott ügyekben korlátozza a bíróság a cselekvőképességet. Abban az esetben, ha valakinek a belátási képessége tartósan és teljeskörűen hiányzik, és egyéni körülményei, családi és társadalmi kapcsolatai ezt teszik szükségessé, akkor a bíróság cselekvőképességét teljesen korlátozza, de csak és kizárólag akkor, ha a cselekvőképesség érintetlenül hagyásával vagy részleges korlátozásával jogainak a védelme nem biztosítható. A cselekvőképesség korlátozása bizonyos esetekben elkerülhető, ha a meghatározott témakörökben, ügyekben a nagykorú személy mellé a gyámhatóság támogatót jelöl ki, aki segíti őt a döntésben (támogatott döntéshozatal). A támogató kijelölésének célja, hogy kompenzálja az alany belátási képességének esetleges romlását, megőrizze méltóságát, ugyanakkor védje az anyagi érdekeit. A támogató rendszerint a családi körből kerül ki, olyan személy, aki nincs érdekellentétben a támogatott személlyel.

Cselekvőképtelen az a személy, akinek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége tartósan, teljeskörűen hiányzik, tehát képtelen akár csak minimális szinten is felmérni a saját helyzetét, érdekeit (Ptk. 2:13. §).

3.1. BIZALMI VAGYONKEZELÉS GONDNOKSÁG ESETÉN

A bíróság a cselekvőképességében teljesen (Ptk. 2: 21. § (2) bekezdés) vagy részlegesen korlátozott személyt gondnokság alá helyezheti (Ptk. 2: 19. § (2) bekezdés).

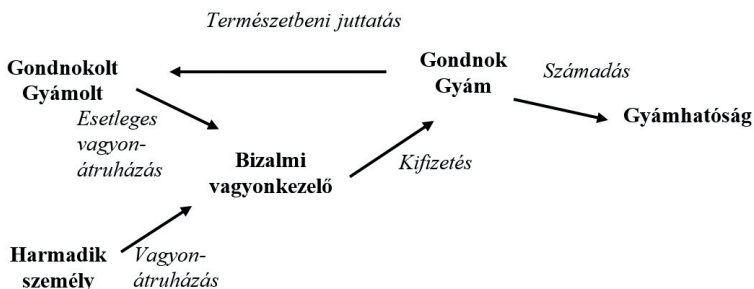
A gondnokság alá helyezést a törvényben meghatározott személyi kör kezdeményezheti a lakóhely szerint illetékes bíróság előtt. Az érintett meghallgatása vagy orvosszakértői vélemény beszerzését követően a bíróság ítélettel dönt, majd a gyámhatóság rendeli ki a gondnokot és koordinál minden további feladatot. Az új Polgári Törvénykönyvben a gondnokság alá helyezésre, megszüntetésére és módosítására vonatkozó jogszabályok nem változtak.

A korlátozott cselekvőképességű személy gondnoksága esetén, a bizalmi vagyonkezelési szerződés, amely jogviszonyban a gondnokolt kedvezményezettként szerepel, a vagyon szabadabb felhasználására irányul. A jogviszony működése esetén a vagyon nem kerül be az állami felügyeleti körbe. Beszámolási kötelezettség ugyan fennáll a gyámhatóság felé, de nem válik szükségszerűvé az állam által felügyelt gondnokságra vonatkozó vagyonkezelési felügyelet. A gondnok és a bizalmi vagyonkezelő személyének elválása esetén kettős kontroll jön létre a vagyon felett. A gondnokságnak nem feltétele a professzionális gazdasági ismeretanyag elsajátítása, így a bizalmi vagyonkezelő elősegíti a gondnok munkáját a vagyon megfelelő, szakszerű kezelésével. A gondnok és bizalmi vagyonkezelő szerepe nem vonható össze és a két szerepkör nem helyettesíthető egymással. Cselekvőképtelen vagy korlátozott cselekvőképes kedvezményezett esetén a törvényes képviselő, azaz a gondnok, illetve a gyám irányába a bizalmi vagyonkezelőnek beszámolási kötelezettsége van a kedvezményezett érdekében kezelt vagyonról. A bizalmi vagyonkezelőnek a szerződés szerint kell eljárni a kedvezményezett, azaz a cselekvőképtelen vagy a korlátozott cselekvőképes személy érdekében; ez vonatkozhat egészségügyi kezelésekre, otthon és személyzet biztosítására, utazásokra, a gondnokolt személy életének a költségeinek a fizetésére egyaránt. A cselekvőképesség részleges vagy teljes korlátozása esetén a gondnok kijelölése mindig kötelező, a gondnok és a bizalmi vagyonkezelő szerepe nem cserélhető fel egymással.

A következő ábra (1. ábra) bemutatja a bizalmi vagyonkezelésben résztvevő érintettek kapcsolatát és a jogviszony konstrukcióját.

1. ábra: A bizalmi vagyonkezelés konstrukciója gondnokság esetén

Figure 1 The construction of trust management in case of guardianship

Forrás: Saját szerkesztés Danó et al., (2014) alapján

3.2. BIZALMI VAGYONKEZELÉS ÉS A TÁMOGATOTT DÖNTÉSHOZATAL ESETE

A támogatott döntéshozatal jogintézménye (2013. évi CLV. törvény) a mentális zavar korai stádiuma vagy enyhe foka esetén a cselekvőképesség korlátozása helyett alkalmazható. Ha valaki úgy érzi, hogy bonyolultabb ügyek egyedüli intézése kockázatos a számára, a gyámhatósághoz fordulhat, és igénybe veheti egy támogató segítségét önmaga számára, nehezen áttekinthető ügyekben vagy azokban a feladatokban, amelyek nem áttekinthetők számára, így nehézséget jelent azok megoldása.

Az idős személyek támogató segítséget vehetnek igénybe olyan helyzetekben, amelyek számukra megoldhatatlannak tűnnek. A támogatást kérhetik a gyámhatóságtól, de ezzel párhuzamosan a gazdasági feladatok ellátásával egy bizalmi vagyonkezelőt is megbízhatnak. A gyámhatóság által kijelölt támogató és a bizalmi vagyonkezelő ebben az esetben közösen végezhetik a feladatokat a teljes feladatkört megosztva. A vagyonkezelő a vagyonnal kapcsolatos felügyeletet láthatja el, szerződéseket köthet a vagyonrendelő által a bizalmi vagyonkezelési szerződésben leírt utasítások szerint, s a vagyonkezelő önmaga, vagy szükség esetén szakértők segítségével végezheti el a teljes, a szerződésben meghatározott feladatokat. A támogatónak a személyes segítségnyújtásra, a vagyonkezelőnek a szerződésekre és a vagyonkezelésre terjed ki ebben az esetben a hatásköre.

3.3. BIZALMI VAGYONKEZELÉS ÉS AZ ELŐZETES JOGNYILATKOZAT ALKALMAZÁSA

Cselekvőképes személyek közokiratban, ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratban vagy gyámhatóság előtt tett úgynevezett előzetes jognyilatkozatban (2013. évi CLXXV. törvény) megnevezhetik, kit javasolnak gondnokul vagy kit zárnak ki a lehetséges gondnokok köréből. Az előzetes jognyilatkozatot tevő személy rendelkezhet arról, hogy egyes személyes és vagyoni ügyeiben a gondnok hogyan, milyen módon járjon el. Elrendelheti azt, hogy betegsége esetén hogyan gondoskodjanak róla. Megjelölheti azt az intézményt, ahol élni szeretne, vagy éppen kijelentheti azt az elvárását, hogy az otthonában gondoskodjanak róla szakemberek.

A bizalmi vagyonkezelés és az előzetes jognyilatkozat együttes alkalmazása több szempontból is determináns lehet. Az előzetes jognyilatkozat esetében háromféle elhatározásra van lehetőség:

- javaslat gondnokságra,
- meghatározható, hogy a gondnok a gondnokolt személyes és vagyoni ügyeiben hogyan járjon el,
- el lehet valakit gondnokságtól tiltani.

Az előzetes jognyilatkozattal párhuzamosan bizalmi vagyonkezelési szerződést is lehet kötni. Az előzetes jognyilatkozatot alkalmazó személy kérésére bíró-

sági határozatban elrendelhető az is, hogy a bizalmi vagyonkezelő egyidejűleg gondnokká is váljon és a bizalmi vagyonkezelési szerződésben leírtak szerint járjon el.

Ebben az esetben a vagyonrendelő cselekvőképesen köt szerződést, tehát ítélőképességének teljes birtokában, a vagyonrendelési szerződés akkor válik hatályossá, amikor a bíróság arról rendelkezik, hogy az előzetes jogviszonyt hozó személy elvesztette cselekvőképességét. A bizalmi vagyonkezelés diszpozitív szabályai szerint ebben a helyzetben a felügyelői jogokat nem az állam gyakorolja, s az előzetes jognyilatkozatot tett személy azon a módon élhet, ahogyan ezt előzetesen meghatározta, s amint az akarátát cselekvőképes állapotában elrendelte. A bizalmi vagyonkezelési szerződés alapján a vagyonkezelő a megkötött szerződés szerint köteles eljárni.

4. KÉRDŐÍVES KUTATÁS A BIZALMI VAGYONKEZELÉS JOGINTÉZMÉNYÉNEK ISMERETÉRŐL ÉS ALKALMAZÁSÁRÓL

A fejezetben a bizalmi vagyonkezelés népszerűségét és a gyakorlati alkalmazását vizsgáló kutatásban a cselekvőképtelen, vagy korlátozottan cselekvőképes családtagokkal kapcsolatos kérdések eredményei kerülnek bemutatásra. A kutatás kvantitatív módszer segítségével igyekszik feltárni a társadalom tagjainak cselekvőképtelen személyekkel és a bizalmi vagyonkezelés jogintézményével kapcsolatos nézeteit.

4.1. A KÉRDŐÍVES KUTATÁS MÓDSZERTANA

A kvantitatív kutatási módszert képező kérdőív 20 db, saját szerkesztésű, egy- és többválaszos zárt kérdésből állt, amelyet online formában kaptak meg a válaszadók 2018–2019-ben. A célcsoport elsősorban a kis- és középvállalkozások vezetői, tulajdonosai illetve a jogviszonnyal közvetlenül foglalkozó ügyvédek és könyvelők voltak. A mintavétel nem reprezentatív, azonban – a szakértői mintavétel eljárásrendjének megfelelően – törekvés történt arra, hogy a válaszadók a lehető legteljesebben képviseljék az alapsokaságot a választott kritériumok tekintetében. Az online kérdőívet összesen 352 személy töltötte ki, létszámuk bár nem eredményezi a kutatás reprezentativitását, ennek ellenére képes a témával kapcsolatos vélemények bemutatására. A kérdőív kérdései arra keresték a választ, hogy mennyire tájékozottak az emberek a jogviszony hatályba lépéséről, használatáról és felhasználási területeiről. A tanulmányban a kérdőív kérdései közül a bizalmi vagyonkezelési jogintézmény és a cselekvőképtelen személyekkel kapcsolatos adatok feldolgozása kerül bemutatásra.

A visszaérkezett válaszok statisztikailag kerültek feldolgozásra SPSS program segítségével. A kérdőívet 168 fő férfi és 181 fő nő töltötte ki. Életkorukat tekintve 27,5% 20 és 40 év közötti, 41,5% 41 és 55 év közötti, 28,1% 56 és 70 év közötti és

2,9% 71 év feletti. Iskolai végzettségüket tekintve a válaszadók 0,9%-a általános iskolai, 19,5%-a középiskolai végzettséggel, 64,7%-a főiskolai vagy egyetemi diplomával rendelkezik és 14,9%-nak posztgraduális képzése van. Családi állapotuk szerint a kitöltők 53%-a házasságban él és van(nak) gyereke(i), 4,3% házasságban él és nincs gyereke, 16% élettársi kapcsolatban él, 11,5% elvált, 12,9% egyedülálló és 2,3% özvegy. A kérdőívben felülreprezentáltak a fővárosi (49%) lakóhellyel rendelkezők, őket követik a megyeszékhelyen (14,7%) és egyéb városban lakók (26,8%), illetve a községben vagy faluban (9,5%) élők.

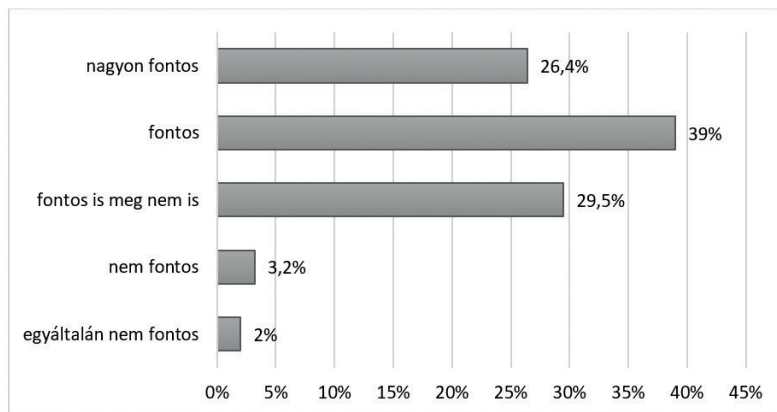
4.2. A BIZALMI VAGYONKEZELÉS ÉS A CSELEKVŐKÉPESSÉG- GÜKBEN KORLÁTOZOTT SZEMÉLYEKRE VONATKOZÓ KÉRDŐ- ÍVES KUTATÁS EREDMÉNYEI

A válaszadók többsége (60%) nem hallott a bizalmi vagyonkezelésről, 40% nyilatkozott úgy, hogy hallott a 2014-ben hatályba lépett jogviszonyról. A kérdőívet kitöltők vagyoni helyzete következőképpen alakult: 0 és 30 millió forint között - 55,3%, 31 millió és 100 millió forint között - 30%, 101 millió és 200 millió forint között - 7,5%, 201 millió és 1 milliárd között - 6% és 1 milliárd forint felett - 1,2%. A vagyoni helyzet vizsgálata azért érdekes, mert bizalmi vagyonkezelésről azok az érintettek gondolkodnak elsősorban, akik vagyonnal rendelkeznek. A kutatás szempontjából nem volt jelentősége a vagyon összetételének, hiszen a vagyon nagysága határozza meg azt, hogy a bizalmi vagyonkezelői jogviszony alkalmazása praktikus alternatívának mutatkozik-e. A korlátozott cselekvőképesség fennállása megfelelő ok arra, hogy a vagyonnal rendelkező érintettek - családtagok - gondoskodjanak a rászoruló személy számára fenntartott vagyon kezeléséről szakemberek által.

Érdekes képet mutat a társadalom gazdasági jellegű attitűdjének feltárására, hogy a vagyon mennyire játszik fontos szerepet az életükben. A válaszadók egy ötfokú skálán (1 - egyáltalán nem fontos, 5 - nagyon fontos) válaszolhattak arra a kérdésre, hogy „*Mennyire fontos Önnek a vagyon?*”. A válaszadók kétharmad részének nagyon fontos, illetve fontos a vagyon, a válaszadók körülbelül egyharmad részének nyilatkozata alapján nem meghatározó a vagyoni állapot és nagyon kevesen, csupán 5% nem tulajdonít jelentőséget a vagyonnak (2. ábra). Mivel a válaszadók többségének fontos a vagyon, ebből következik, hogy a megszerzett vagyon tovább-örökítése és megtartása is fontos, ha cselekvőkép-telen személy az örökös, akkor erre egy lehetséges alternatíva a már korábban felvázolt bizalmi vagyonkezelési jogintézmény.

2. ábra: A vagyon jelentősége a válaszadók életében, n=349

Figure 2 Importance of wealth in respondents' lives, n=349

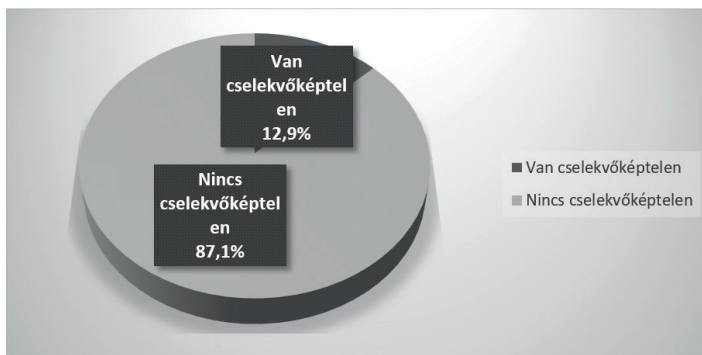

Forrás: Saját szerkesztés kérdőíves kutatás alapján

A 3. ábra mutatja be, hogy a válaszadók 12,9%-ának van a családjában cselekvőképtelen, korlátozottan cselekvőképes hozzátartozója, míg 87,1%-nak nincs ilyen személy a közvetlen környezetében.

3. ábra: A cselekvőképtelenek aránya a válaszadók családjában, n=349

Figure 3 Proportion of incapacitated people in the family of respondents, n=349

Forrás: Saját szerkesztés kérdőíves kutatás alapján

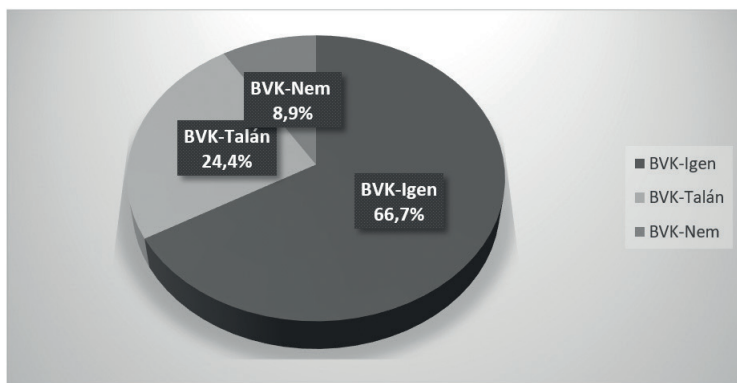
A cselekvőképtelen és korlátozottan cselekvőképességgel rendelkező személyekről való gondoskodás a család tagjainak kiemelkedő feladat. A szülők sok esetben elgondolkodnak azon a kérdésen, mi lesz a gyermekükkel, ha ők nem élnek, ki fog róla gondoskodni. Ennek következtében a kérdőív témához kapcsolódó kérdése, hogy „A cselekvőképtelen, korlátozottan cselekvőképes gyermeke jövőjét

biztosítaná-e bizalmi vagyonkezelés segítségével?”. A válaszok feldolgozásának eredménye a 4. ábrán látható, amely azokra az érintettekre vonatkozik, akiknek a családjukban van cselekvőképtelen személy. Azok a válaszadók, akik érintettek a cselekvőképtelen személyekkel kapcsolatban, magas arányban (66,7%) mutatnak hajlandóságot arra, hogy a felmerülő probléma megoldásában segítségükre lehet a bizalmi vagyonkezelés jogintézménye, a bizonytalanok aránya 24,4%, illetve kis számban (8,9%) zárták ki a bizalmi vagyonkezelés lehetőségét. Azok a személyek, akiknek a családjában nincs cselekvőképtelen személy 56,9%-ban mégis biztosítanak jövőjüket bizalmi vagyonkezeléssel, 33,1% bizonytalan a kérdésben és 10% utasítaná el ezt a jogi lehetőséget.

Azoknak a személyeknek az esetében tehát, akiknek a családjában nincs cselekvőképtelen vagy korlátozott cselekvőképességgel rendelkező személy, a hozzáállásuk alapján megállapítható a magas társadalmi felelősségvállalás és a pozitív szociális érzékenység. Saját kutatásaim, amelyek a kérdőíven kívül interjúkból és a médiában megjelent bizalmi vagyonkezeléssel kapcsolatos cikkek elemzéséből tevődött össze, megállapítható az a tendencia, hogy a válaszadók többsége abban az esetben, ha cselekvőképtelen családtag jövőjét kellene biztosítani, elgondolkodna a bizalmi vagyonkezelés jogintézményének igénybevétele-ről. A jogviszony igénybevétele és használatát az Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége is elősegíti, információs anyagok megjelentetésével (Danó et al., 2014), konferenciákkal, jogi tanácsadásokkal.

4. ábra: A fogyatékos gyermek jövőjének biztosítása bizalmi vagyonkezeléssel (BVK),
n=344

Figure 4 Securing the future of the disabled child through trust management (BVK),
n=344

Forrás: Saját szerkesztés kérdőíves kutatás alapján

4.3. A KÉRDŐÍVES KUTATÁS ÖSSZEFOGLALÁSA

A kérdőíves kutatás cselekvőképességre vonatkozó eredményeinek elemzése tükrözi, hogy a korlátozott cselekvőképesség fennállása esetén az érintettek figyelembe veszik, hogy bizalmi vagyonkezeléssel hosszútávon biztosítható lenne a vagyon fenntartása, s ezáltal a részben vagy teljesen korlátozott cselekvőképességű személy életének és jólétének biztosítása. A kérdőív válaszadóira nem jellemző a bizalmi vagyonkezelői jogviszony és alkalmazási lehetőségeinek alapos ismerete. Kiemelten fontos feladat lenne, hogy a korlátozott cselekvőképességű személyek családtagjain kívül a gyámhivatalok vezetői, munkatársai, a szociális szakemberek megismerjék a bizalmi vagyonkezelés jogintézményét. Ennek eléréséhez államilag támogatott objektív tudásanyag, információ biztosítására, konferenciákra van szükség, az érintett állami és civil szervezetek bevonásával.

Országos felmérés alapján készült konklúzió szerint a cselekvőképesség korlátozottsága és a jövedelmi helyzet nem független egymástól. A gazdasági háttérrel rendelkező személyek jobb eséllyel élhetnek korlátozottságmentes életet (Vukovich, 2016). A bizalmi vagyonkezeléssel a rászoruló személyek biztonságáról gondoskodhat egy vagyonkezelő akár 50 éven keresztül, ha a szerződés így rendelkezik. Korábbi kutatásaim szerint (Nagy, 2018), amelyek nem képezik részét a jelen tanulmánynak, megállapítható, hogy megfelelő kommunikációs stratégia kidolgozása időszerű annak érdekében, hogy a bizalmi vagyonkezelés jogintézménye a cselekvőképességükben korlátozottak életét pragmatikus irányba terelje, mivel a jogviszony ismertsége, amint az a kérdőív eredményeiből is egyértelmű, alacsony. A jogviszony használata ebben az élethelyzetben a társadalmi felelősségvállalás kiemelkedő példaként funkcionálhat.

5. ÖSSZEGRÖZÉS

A tanulmány célja a bizalmi vagyonkezelés széleskörű gyakorlati alkalmazásának a lehetőségei közül a korlátozott cselekvőképességgel rendelkező személyekre vonatkozó támogatás bemutatása és kommunikációja volt. A kiszolgáltattott helyzeteket megélt korlátozott cselekvőképességű személyeknek szükségük van a megfelelő gondoskodásra a szülők, családtagok halála esetén is, amelyet egy jogviszony természetesen nem tud pótolni, de amelynek segítségével a szűk környezet kontinuitása fenntarthatóvá válik, vagy szükség esetén új környezetben az életszínvonal nem változik.

A kérdőíves kutatás készült arról, hogy a jogviszony hatályba lépéséről és alkalmazásáról milyen ismeretek állnak az érdeklődők rendelkezésre. Az eredmények szerint az állapítható meg, hogy a bizalmi vagyonkezelés jogintézményének alkalmazására a társadalom tagjai a korlátozott cselekvőképességű hozzátartozó jövőjének biztosítása érdekében bizalmat szavaznának. Támponként bemutatásra kerültek a gondnokságra, támogatott döntéshozatalra és az előzetes jognyilatkozatra vonatkozó jogi lehetőségek legfontosabb gyakorlati lépései.

A bizalmi vagyonkezelés esetén a vagyonrendelő személyének a meghatározásának az egyetlen meghatározott kritériuma a cselekvőképesség, bárki köthet bizalmi vagyonkezelési szerződést, aki cselekvőképes állapotban van, ellenkező esetben a szerződés érvénytelen. Cselekvőképtelen vagy korlátozott cselekvőképesség esetén szerződést a törvényes képviselő kötheti meg a képviselt személy nevében. Abban az esetben, ha a bíróság megállapította a cselekvőképtelenség vagy korlátozott cselekvőképesség állapotát, a szerződés megkötése kizárólag akkor lehetséges, ha a bíróság határozata a vagyonrendelésre nem tért ki. Ha ez nem szerepel, akkor a gondnok hozzájárulása nélkül is érvényes a jognyilatkozat. A vagyonkezelő személyes, sajátos gondossága is determináns a kérdés eldöntése esetén (B. Szabó et al., 2014). Sem cselekvőképtelen, sem korlátozottan cselekvőképes személy számára nem engedélyezett a vagyonkezelői státusz, a cselekvőképtelen vagy korlátozott személy lehet kedvezményezett, viszont a törvényes előírásokat be kell tartani. Jelentősége a vagyon kiadásakor merül fel, hiszen a gondnoknak vagy a gyámhatóságnak meg kell vizsgálni a vagyon összetételét és az esetleges kötelezettségeket (B. Szabó et al., 2014).

A cselekvőképességében teljesen vagy részlegesen korlátozott érintettek életének a megsegítéséhez járulhat hozzá a bizalmi vagyonkezelési jogviszony alkalmazása. A törvényes képviselő szabályait, a törvényes képviselő, a gondnok vagy a gyámhatóság szerepét nem lehet figyelmen kívül hagyni.

Mivel a jogviszony egyik legfontosabb alkalmazási területe a cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképes kis- és nagykorú személyek vagyonának a kezelése, így a bizalmi vagyonkezelés alkalmazásának az egyik legnagyobb lehetősége abban rejlik, hogy a cselekvőképtelen vagy a korlátozottan cselekvőképes személy jogainak védelme biztosítva van „más módon” (B. Szabó et al., 2014), így a jogviszony alkalmazása egy humánus megoldást biztosíthat. A bizalmi vagyonkezelés segítségével az alternatív lehetőségek szélesebb körben valósulhatnak meg, amely elősegíti az élet gazdasági és kulturális jellegű előnyeinek a megtapasztalását.

IRODALOMJEGYZÉK

- B. Szabó G.-Illés I.-Kolozs B.- Menyhei Á.-Sándor I. (2014) *A bizalmi vagyonkezelés*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- B. Szabó G.-Illés I.-Kolozs B.- Menyhei Á.-Sándor I. (2018) *A bizalmi vagyonkezelés*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Babbie E. (2001) *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Balassi kiadó, Budapest.
- Csizmazia N.-Sándor I. (2012) A bizalmi (fiduciárius) vagyonkezelés modelljei és a Ptk. reformja. In: *Polgári Jogi Kodifikáció*, 4, 4, 1585–1168.
- Danó R.-Ghira M.-Sándor I. (2014) *A bizalmi vagyonkezelés - megoldás nehéz helyzetekre. Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége*, Budapest.

- Falus O. (2014) Az iszlám alapítvány – a waqf. *Jogtörténeti Szemle*, 3, 1-7.
- Haller J.-Farkas J. (szerk.) (2018) *Pszichológia a közszolgálatban I. Dialóg Campus Kiadó, Budapest.* https://akfi-dl.uni-nke.hu/pdf_kiadvanyok/web_PDF_ATMA_Pszichologia_a_kozszolgalatban_I.pdf Letöltve: 2020. 05. 04.
- Illés I. (2011) Mire jó a bizalmi vagyongazdálkodás? *Jogtudományi közlöny*, 11, 551.
- Menyhei Á. (2014) *Vagyontervezés és a bizalmi vagyongazdálkodás.* *Ügyvédek lapja*, 1, 30-32.
- Menyhei Á.-Sándor I. (szerk.) (2017) *A trust bevezetése Magyarországon és a nemzetközi gyakorlat. Válogatott tanulmányok a STEP Hungary 2014., 2015. és a 2016. évi konferenciáján elhangzott előadások alapján.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Magyarország Bíróságai (2018) <https://birosag.hu/hirek/kategoria/ugyfeleknek/csokken-gondnoksag-ala-helyezettek-szama>. Letöltve: 2020. 05. 04.
- Molnár É. (2009) *A gondnokság alá helyezés jogi és orvosi vonatkozásai.* Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék, Debrecen.
- Nagy E. Gy. (2018) *A bizalmi vagyongazdálkodás megjelenése és kommunikációja a magyar médiában.* Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézet. Budapest
- Sándor I. (2017) *A bizalmi vagyongazdálkodás és a trust. Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Vukovich G. (2016) *Mikrocenzus 2016. A fogyatékos és az egészségi ok miatt korlátozott népesség jellemzői. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.* https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mikrocenzus2016/mikrocenzus_2016_8.pdf Letöltve: 2019. 11. 19.

JOGSZABÁLYOK:

- Polgári Törvénykönyv
- 2013. évi CLV. törvény a támogatott döntéshozatalról
- 2013. évi CLXXV. törvény a gondnokoltak és az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartásáról
- 2014. évi XV. törvény a bizalmi vagyongazdálkodókról és tevékenységük szabályairól szóló törvény